

مطالعه وضعیت ویژگیهای کارآفرینی در دانشجویان رشته کامپیوتر منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی به منظور ارائه راهکارهای توسعه کارآفرینی

فریمان ابراهیم زاده : عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیروان

دکترپریوش جعفری : عضو هیات علمی واحد علوم و تحقیقات

دکتر محمود احمدپور داریانی : عضو هیات علمی دانشگاه تهران

مقدمه :

عصر حاضر، عصر تحولات و تغییرات شگرف در فناوریهاست. عصری که ساختار فکری آن آکنده از عمق بخشیدن به اطلاعات و توجه به مشارکت نیروی انسانی خلاق و دانش گرا به جای نیروی انسانی عملکردی است. چالش جدی ایران در زمان کنونی هزینه‌های اقتصادی بیکاری است. بیکاری به عنوان یک چالش بزرگ اقتصادی تا حد زیادی شفاف، آشکار و قابل محاسبه است در حالی که نتایج غیراقتصادی و به عبارت دیگر معنوی بیکاری معمولاً مخفی است و به راحتی نیز قابل محاسبه نمی‌باشد. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که بیکاری مهم‌ترین عامل فقر در ایران است. فقدان فرصت شغلی مناسب برای قشر تحصیل کرده و نخبگان جامعه‌ی ایران موجب بروز معضل فرار مغزها شده است. با توجه با این موضوع توجه جدی به موضوع کارآفرینی حایز اهمیت فراوان است. دامنه تاثیرات کارآفرینی بر جامعه بسیار وسیع است. کانادا و برخی کشورهای آسیایی همچون فیلیپین ، هند و مالزی گام‌های اساسی جهت حمایت از فعالیت‌های کارآفرینی برداشته اند . دوره‌های آموزشی کارآفرینی نه تنها جای خود را در بستر دروس دانشگاهی و در رشته‌های مختلف باز نموده ، بلکه در دوره‌های مختلف تحصیلی از ابتدایی تا دبیرستان نیز مورد توجه قرار گرفته است (احمد پور داریانی ، ۱۳۸۴). ضرورت توجه جدی به کارآفرینی در دانشگاه‌ها یکی از محورهای دو کنفرانس روسای دانشگاه‌های اسپانیا در دسامبر ۲۰۰۳ بود .

هدف کلی پژوهش : تعیین وضعیت ویژگیهای کارآفرینی در دانشجویان رشته کامپیوتر منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی

اهداف ویژه پژوهش:

- ۱- تعیین وضعیت ویژگیهای کارآفرینی در دانشجویان رشته کامپیوتر واحد‌های دانشگاه آزاد اسلامی خراسان شمالی
- ۲- تعیین وضعیت ویژگیهای کارآفرینی در دانشجویان رشته کامپیوتر واحد‌های دانشگاه آزاد اسلامی خراسان رضوی
- ۳- تعیین وضعیت ویژگیهای کارآفرینی در دانشجویان رشته کامپیوتر واحد‌های دانشگاه آزاد اسلامی خراسان جنوبی
- ۴- ارائه راهکارهای مناسب جهت توسعه کارآفرینی

نوع پژوهش

این پژوهش یک تحقیق توصیفی است.

جامعه‌ی پژوهش

جامعه‌ی این پژوهش شامل تمامی دانشجویان رشته کامپیوتر منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی (استانهای خراسان رضوی ، شمالی و جنوبی) در نیمسال دوم تحصیلی ۸۶-۸۵ است.

نمونه‌ی پژوهش

تعداد نمونه های این پژوهش ۶۵۸ نفر است. ابتدا از روش نمونه گیری سهمیه ای به نسبت سهم دانشجویان رشته کامپیوتر هر واحد دانشگاهی از کل دانشجویان این رشته در منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی استفاده شده است. سپس با توجه به پراکندگی واحدهای مورد پژوهش از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای استفاده گردیده است.

ابزار گرد آوری داده ها

ابزار گرد آوری داده ها در این پژوهش تست جامع کارآفرینی است که دارای ۵۴ سؤال است و پنج جنبه مهم کارآفرینی، شامل: نیاز به توفیق، نیاز به استقلال، تمایل به خلاقیت ۲، ریسک پذیری و عزم و اراده را مورد سنجش قرار می دهد.

جهت سنجش پایایی ۳ ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه مذکور برای ۲۰ نفر از دانشجویان به کار گرفته شد و با استفاده از نرم افزار آماری SPSS و اجرای آزمون الفای کرانباخ، آزمونها پایا شناخته شد.

یافته ها و نتیجه گیری

میانگین سن دانشجویان مورد مطالعه $(19/61)$ $(sd=0/5)$ سال است.

اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در مقطع کاردانی پیوسته مشغول تحصیل می باشند که ۳۴/۷ درصد کل آنان را شامل می گردد. اکثریت دانشجویان مورد مطالعه ورودی سال ۸۴ می باشند که ۳۷/۵ درصد کل آنان را شامل می گردد.

توفیق طلبی اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح متوسط است که ۵۲/۴ درصد کل آنان را شامل می گردد. وضعیت توفیق طلبی اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح متوسط است که ۵۲/۴ درصد کل آنان را شامل می گردد. وضعیت ویژگی نیاز به استقلال اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح پائین است که ۴۸/۱ درصد کل آنان را شامل می گردد. وضعیت ویژگی تمایل به خلاقیت اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح پائین است که ۶۱/۶ درصد کل آنان را شامل می گردد. وضعیت ویژگی ریسک پذیری اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح متوسط است که ۶۰/۳ درصد کل آنان را شامل می گردد. وضعیت ویژگی عزم و اراده اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح متوسط است که ۵۲/۳ درصد کل آنان را شامل می گردد.

با انجام آزمون ANOVA تفاوت معنا داری بین میانگین نمره وضعیت ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی در دانشجویان دختر و پسر مختلف وجود ندارد ($P > 0,05$).

بطور کلی بایستی با بکارگیری مکانیسمهای موثر در ارتقاء تمامی ویژگیها بخصوص تلاش و کوشش لازم صورت پذیرد. برای رسیدن به این هدف می توان از سه راهکار اساسی استفاده کرد. یعنی آموزش این ویژگیها، ترویج این ویژگیها و پرورش در زمینه این ویژگیها. این سه راهکار بصورت تنگاتنگی به هم وابسته می باشد. دانشگاهها و مراکز آموزش عالی عهده دار رسالتهایی چون تولید دانش، تربیت نیروی متخصص مورد نیاز جامعه، گسترش فناوری، نوآوری و خلاقیت هستند و امروزه صاحب نظران معتقدند دستیابی به توسعه پایدار فقط در سایه به کارگیری دانش روز و فناوری پیشرفته حاصل می شود. تردیدی نیست عامل انسانی به ویژه نیروی انسانی متخصص، کارآفرین و خلاق، نقش محوری و بنیانی در رشد و توسعه به ویژه توسعه اقتصادی ایفا می کند و از آن جا که انسان در پرتو کسب دانش قادر به دستیابی به تخصص و مهارت است. در این راستا آموزش کارآفرینی در واحدهای منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی از اهمیت خاصی برخوردار بوده و باید مورد توجه جدی برنامه ریزان و سیاست گذاران قرار گیرد.

۱- بیان مساله

هزینه های اقتصادی بیکاری در ایران به عنوان یک چالش بزرگ اقتصادی تا حد زیادی شفاف، آشکار و قابل محاسبه است در حالی که نتایج غیراقتصادی و به عبارت دیگر معنوی بیکاری معمولاً مخفی است و به راحتی نیز قابل محاسبه نیست. نتایج بررسی ها نشان می دهد که بیکاری مهم ترین عامل فقر در ایران است. فقدان فرصت شغلی مناسب برای قشر تحصیل کرده و نخبگان جامعه ایران موجب بروز معضل فرار مغزها شده است.

نشریه میس، مهم‌ترین نتیجه اجتماعی و اقتصادی بیکاری در ایران را فقر اعلام کرد و در واقع فقر ایرانیان را ریشه در بیکاری دانست و نوشت: در ایران همانند دیگر کشورها، بیکاری گسترده یک جاده مستقیم به سمت فقر است و مطابق آخرین آمارهای ارائه شده از سوی سازمان رفاه ۱۲ درصد از جمعیت این کشور که ۹ میلیون نفر را شامل می‌شود. زیر خط فقر زندگی می‌کنند و ۱۷ درصد یعنی ۱۱ میلیون نفر نیز فقیر هستند و نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که بیکاری مهم‌ترین عامل این میزان فقر در ایران است (روزنامه دنیای اقتصاد - شماره ۶۶۴ - چهارشنبه ۸۴/۲/۱۴ به نقل از نشریه تحقیقات اقتصادی خاورمیانه میس).

فقر ناشی از بیکاری موجب بروز دیگر معضلات اجتماعی از جمله خودکشی، طلاق، اعتیاد، فعالیت‌های اقتصادی زیر زمینی، جنایت، رشوه‌خواری و فساد مالی خواهد گردید.

نشریه اقتصادی میس در ادامه به نتیجه دیگر بیکاری در ایران اشاره کرد و نوشت: فقدان فرصت شغلی مناسب برای قشر تحصیل کرده و نخبگان جامعه‌ی ایران موجب بروز معضل فرار مغزها شده است و برآورد می‌شود که سالانه بین ۱۰۰ تا ۲۲۵ هزار نفر از متخصصان و تحصیلکرده‌های ایران کشور خود را ترک می‌کنند. نشریه تحقیقات اقتصادی خاورمیانه میس).

با توجه به این موضوع توجه جدی به موضوع کارآفرینی حایز اهمیت فراوان است. دامنه‌ی تاثیرات کارآفرینی بر جامعه بسیار وسیع است. از تغییر در ارزشهای اجتماعی تا رشد شتابان اقتصادی، محققین تغییرات مختلفی را که رواج فرهنگ کارآفرینی در یک جامعه ایجاد می‌کند بررسی کرده و آثار آن را از دیدگاههای متفاوت مورد بحث قرار داده‌اند، برخی از تاثیرات ذکر شده عبارتند از: ایجاد ثروت، اشتغال زایی، ایجاد و توسعه‌ی فن آوری، ترغیب و تشویق سرمایه‌گذاری، شناخت، ایجاد و گسترش بازارهای جدید، افزایش رفاه، ساماندهی و استفاده اثربخش از منابع با توجه به وضعیت جمعیتی و اشتغال جوانان دانشجوی در ایران، تدبیر اندیشی جهت حل معضل بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی ایجاد اشتغال و استفاده از توانمندیهای این قشر از جامعه کاملاً احساس می‌گردد. از سوی دیگر مشاهده می‌شود که توسعه‌ی کارآفرینی جوامع مختلف توانسته است اثرات مثبت اقتصادی چشمگیری ایجاد نماید.

با توجه به اهداف برنامه‌های سوم و چهارم توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور بحث کارآفرینی از اهمیت خاصی برخوردار بوده و توجه صاحب‌نظران، دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان دانشگاهی و امر اشتغال را به شکل فزاینده‌ای به خود جلب نموده است. به عنوان نقطه آغازین برای نائل آمدن به اهداف مربوط به آن، تعیین وضعیت کارآفرینی و برنامه‌ریزیهای آموزشی مربوط به آن به خصوص در واحد های آموزش عالی کشور واجد اهمیت فراوان است. متأسفانه تحقیقات علمی دقیق که به بررسی مسائل و مشکلات موجود از جنبه‌های مختلف مورد توجه قرار گیرد تا براساس آن ارزیابی‌ها به تجزیه و تحلیل دقیق پرداخته شود موجود نمی‌باشد. لذا به منظور ارائه‌ی راهکارهای عملی جهت توسعه‌ی کارآفرینی جوانان دانشگاهی در ایران، سؤال اصلی این تحقیقی با عنوان "وضعیت کارآفرینی در بین دانشجویان رشته کامپیوتر منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی چگونه است؟" انجام گردید.

۲- توسعه‌ی کارآفرینی در نظام‌های آموزش عالی جهان

در ایالات متحده آمریکا آموزش کارآفرینی در بطن دوره‌های دانشگاهی و به وسیله موسسات تخصصی مورد توجه بسیاری قرار گرفته است. در کشور آمریکا بیش از ۱۰۰ مرکز مطالعات کارآفرینی در دانشگاه‌ها تشکیل شده است. از سال ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۸ تعداد ۱۴۰ دانشکده کارآفرینی در آمریکا ایجاد شده است. امروزه در بیشتر کشورهای اروپایی مراکز مطالعات و تحقیقات کارآفرینی تشکیل شده است. در کشور انگلیس مراکز کارآفرینی متعددی از ابتدای دهه ۷۰ شکل گرفتند، که اصلی‌ترین مرکز تحقیقاتی در دانشگاه دورهام تشکیل شده و دروس دوره‌های کارآفرینی را در سه رشته کارشناسی ارشد اجرا می‌کند. در آسیا نیز کشورهای هند و فیلیپین نسبت به تشکیل مراکز تحقیقات و آموزش کارآفرینی اقدام کرده و کشور مالزی نیز دو دوره گسترده کارآفرینی را در سطح ملی اجرا نموده است. مرکز

آموزش کارآفرینی فیلیپین در سال ۱۹۷۴ تشکیل شد. هدف از تشکیل این مرکز، پرورش و انگیزش ویژگی‌های کارآفرینی در دانشجویان و آگاهی آن‌ها از احتمالات خوداشتغالی از طریق راه‌اندازی فعالیت‌های کوچک بوده است. (www.nipna.ir)

کانادا و برخی کشورهای آسیایی همچون فیلیپین، هند و مالزی گام‌های اساسی جهت حمایت از فعالیت‌های کارآفرینی برداشته‌اند. دوره‌های آموزشی کارآفرینی نه تنها جای خود را در بستر دروس دانشگاهی و در رشته‌های مختلف باز نموده، بلکه در دوره‌های مختلف تحصیلی از ابتدایی تا دبیرستان نیز مورد توجه قرار گرفته است (احمد پور داریانی، ۱۳۸۴).

امروزه یک الگوی جدید از کارآفرینی در حال ظهور است که توجه دانشگاه‌ها را به امور زیر فرا می‌خواند: ۱- اتخاذ رهیافتی فعال تر به توسعه اقتصادی منطقه ای ۲- تأکید بیشتر بر کاربرد اصول مربوط به مدیریت کیفیت در عملیات دانشگاه‌ها ۳- درگیری مستقیم دانشگاه‌ها در تجاری نمودن فعالیت‌های تحقیقاتی ۴- اتخاذ رهیافتی مبتنی بر توسعه برنامه‌های درسی که بر حل مسأله تحلیل آماری مبتنی باشد (حسینی نسب، ۱۳۸۰)،

برای فراگیرشدن فرهنگ کارآفرینی، باید تغییراتی در سیستم آموزشی و محتوای دروس مدارس و دانشگاه‌ها داده شود و افرادی در راس امور قرار گیرند که علاقه مند به ایجاد و توسعه فعالیت‌های تولیدی بوده و شرایط مناسب را برای ظهور کارآفرینان فراهم سازند. تأکید بر ابعاد سازمان و ویژگی‌های ساختاری دانشگاه، کارآفرینی دانشگاه را در نزدیک تر شدن دانشگاه به یک سازمان یادگیرنده معرفی کرده است. (Kristensen, ۱۹۹۵)

در مورد ویژگی‌های دانشگاه کارآفرین برخی از اندیشمندان به شرح ذیل مطالبی را ارائه کرده‌اند: تراچ تنبرگ می‌گوید: ۱- در دانشگاه کارآفرین دانشجویان به عنوان مشتری به شمار می‌آیند. ۲- در دانشگاه کارآفرین تشویق‌های سنتی کاهش، اما موقعیت و جایگاه دانشگاه ارتقا می‌یابد. ۳- در دانشگاه کارآفرین اعضای هیات علمی و مدیران بطور روز افزون به یکدیگر نزدیک می‌شوند. ۴- دانشگاه کارآفرین ناگزیر از ایجاد و کسب درآمد است. (جهانیان، ۱۳۸۴)

“کاترین سلیت” (۲۰۰۱) ویژگی‌های زیر را برای یک دانشگاه کارآفرین برشمرده است: بررسی و تعیین مهمترین و فوری ترین نیازهای اقتصادی و تولیدی جامعه که تامین تمام یا بخشی از آنها مستلزم برنامه‌های آموزشی جدید است.

برقراری رابطه نزدیک با صاحبان و متخصصان صنایع به منظور مشارکت آنان در تدوین محتوای آموزشی مناسب و کاربردی تر تانین نیازها.

هدایت و جهت دهی به فعالیت‌های پژوهشی دانشگاهی در مسیر شناسایی نیازها و روش‌های تامین آنها. شناسایی و به کار گیری روش‌های موثر آموزشی در برگزاری دوره‌های آموزشی مورد نیاز و پیش بینی شده تدوین نظام جامع ارزیابی آموزشی و محتوای با توجه به ملاک‌های آموزش کارآفرینی. تأکید اساسی بر ارزشیابی اثر بخش دوره‌های آموزشی و برقراری مکانیزم بازخورد منظم و روز آمد و اصلاح بهسازی برنامه. (همان منبع)

ضرورت توجه جدی به کارآفرینی در دانشگاه‌ها یکی از محورهای دو کنفرانس روسای دانشگاه‌های اسپانیا در دسامبر ۲۰۰۳ بود. از جمله عوامل مؤثر بر پیدایش و ظهور دانشگاه‌های کارآفرین (حسن مرادی، ۱۳۸۳) عبارتند از:

۱- ناتوانی دانشگاه‌ها در پاسخگویی به تقاضاهای اجتماعی روزافزون برای برخورداری از خدمات آموزش عالی ۲- مشکلات دانشگاه‌ها در تامین منابع مالی لازم ۳- تغییرات اساسی در مفاهیم کار، کالا، بازار و درآمد که دانشگاه را ناگزیر از بازنگری برنامه‌های آموزشی خود می‌کرد. ۴- گسترش مفهوم پاسخگویی در سازمان‌های تولیدی و خدماتی و الزام دانشگاه به عنوان سازمان ارایه کننده و خدمات علمی و پژوهشی به پاسخگویی در قبال جامعه. ۵- ظهور مراکز علمی رسمی و غیر رسمی به عنوان رقبای قدرتمند دانشگاه‌ها در تربیت و آموزش نیروهای انسانی.

در ایالات متحده آمریکا آموزش کارآفرینی در درون دوره های دانشگاهی و توسط مؤسسات خاص مورد توجه بسیاری قرار گرفته است .

۳- کارآفرینی در سیستم آموزش عالی ایران

در کشور ما تا شروع اجرای برنامه سوم توسعه، توجه چندانی به کارآفرینی نشده بود . حتی در محافل علمی و دانشگاهی نیز به جز موارد بسیار نادر، فعالیتی در این زمینه صورت نگرفته بود. مشکل بیکاری و پیش‌بینی حادث شدن آن در دهه ۱۳۸۰ موجب شد که در زمان تدوین برنامه‌ی سوم توسعه، موضوع توسعه‌ی کارآفرینی مورد توجه قرار گیرد. در برنامه‌ی اخیر، توسعه‌ی کارآفرینی در سطح وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، جهاد کشاورزی، صنایع و معادن و فلزات و همچنین مؤسسه جهاد دانشگاهی به دلیل ارتباط با فعالیت‌های آنها، مطرح شده است (احمد پور، ۱۳۸۶).

سیستم نظام آموزشی کشور ما ، بویژه در بخش آموزش عالی با هدف تربیت نیروی انسانی متخصص برای بخش دولتی شکل گرفته است. این مسأله موجب گردیده که فارغ التحصیلان بدون توجه و قصد بکارگیری آموخته‌ها و نیز قوه خلاقیت و ابتکار خود در راستای شروع کاری نو و ارایه محصول و یا خدمتی جدید ، صرفاً به دنبال یافتن موقعیت‌های شغلی وارد بازار کار نیروی انسانی شوند. این در حالی است که در شرایط فعلی کشور ما جذب نیروی انسانی آماده به کار در بخش دولتی ، تقریباً متوقف شده است و بخش خصوصی نیز توان جذب فارغ التحصیلان آماده به کار را ندارد. با توجه به اینکه یکی از پیامدهای مثبت پدیده کارآفرینی اشتغال مولد می‌باشد، طرح کاراد با هدف رفع معضل فعلی کشور در زمینه بیکاری و نیز بهره‌مند شدن از سایر پیامدهای کارآفرینی همانند بارور شدن خلاقیتها، تولید ثروت، ایجاد و به کارگیری تکنولوژی، رشد اعتماد به نفس در بین دانشجویان و فارغ التحصیلان و جلوگیری از مهاجرت نخبگان ارایه شده است

بحث کارآفرینی از چهار سال پیش در آموزش عالی به شکل جدی مطرح شد که در سازمان سنجش این موضوع را بررسی کرده و قرار شد در دانشگاه‌ها پیاده کنیم که در انتهای ۸۴ به ایجاد دبیرخانه کارآفرینی در وزارت علوم منجر شد سپس در بیش از ۳۰ دانشگاه مراکز کارآفرینی شکل گرفت.

۴- اهداف پژوهش

هدف کلی : تعیین وضعیت ویژگیهای کارآفرینی در دانشجویان رشته کامپیوتر منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی
اهداف ویژه:

- ۱- تعیین وضعیت ویژگیهای کارآفرینی در دانشجویان رشته کامپیوتر واحد های دانشگاه آزاد اسلامی خراسان شمالی
- ۲- تعیین وضعیت ویژگیهای کارآفرینی در دانشجویان رشته کامپیوتر واحد های دانشگاه آزاد اسلامی خراسان رضوی
- ۳- تعیین وضعیت ویژگیهای کارآفرینی در دانشجویان رشته کامپیوتر واحد های دانشگاه آزاد اسلامی خراسان جنوبی
- ۴- ارائه راهکارهای مناسب جهت توسعه کارآفرینی

۵- روش پژوهش

۵-۱- نوع پژوهش

این پژوهش یک تحقیق توصیفی است.

۵-۲- جامعه پژوهش

جامعه‌ی این پژوهش شامل تمامی دانشجویان رشته کامپیوتر منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی (استانهای خراسان رضوی، شمالی و جنوبی) در نیمسال دوم تحصیلی ۸۶-۸۵ است.

۵-۳- نمونه پژوهش

تعداد نمونه های این پژوهش ۶۵۸ نفر است. ابتدا از روش نمونه گیری سهمیه ای به نسبت سهم دانشجویان رشته کامپیوتر هر واحد دانشگاهی از کل دانشجویان این رشته در منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی استفاده شده است. سپس با توجه به پراکندگی واحدهای مورد پژوهش از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای استفاده گردیده است.

۵-۴- ابزار گرد آوری داده ها

ابزار گرد آوری داده ها در این پژوهش تست جامع کارآفرینی است که دارای ۵۴ سؤال است و پنج جنبه مهم کارآفرینی، شامل: نیاز به توفیق، نیاز به استقلال، تمایل به خلاقیت، ریسک پذیری و عزم و اراده را مورد سنجش قرار می دهد.

جهت سنجش پایایی ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه مذکور برای ۲۰ نفر از دانشجویان به کار گرفته شد و با استفاده از نرم افزار آماری SPSS و اجرای آزمون الفای کرانباخ، آزمونها پایا شناخته شد.

۵-۵- روش تجزیه و تحلیل داده ها

پس از تکمیل پرسشنامه ها تماماً نمره گذاری شد. آنگاه اطلاعات جهت ارائه به کامپیوتر کد بندی شده و ثبت گردید. برای تجزیه و تحلیل از نرم افزار آماری SPSS و اکسل استفاده شد.

۶- یافته های پژوهش

۶-۱- اطلاعات توصیفی

خصوصیات واحدهای مورد پژوهش به شرح ذیل است:

- میانگین سن دانشجویان مورد مطالعه ۱۹/۶۱ (sd=۰۵/۰) سال است.

- اکثریت دانشجویان مورد مطالعه مرد می باشند که ۴۸/۵ درصد کل آنان را شامل می گردد.

- اکثریت دانشجویان مورد مطالعه مجرد می باشند که ۷۵/۴ درصد کل آنان را شامل می گردد.

- اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در مقطع کاردانی پیوسته مشغول تحصیل می باشند که ۳۴/۷ درصد کل آنان را شامل می گردد.

- اکثریت دانشجویان مورد مطالعه ورودی سال ۸۴ می باشند که ۳۷/۵ درصد کل آنان را شامل می گردد.

- وضعیت توفیق طلبی اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح متوسط است که ۵۲/۴ درصد کل آنان را شامل می گردد.

- وضعیت ویژگی نیاز به استقلال اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح پائین است که ۴۸/۱ درصد کل آنان را شامل می گردد.

- وضعیت ویژگی تمایل به خلاقیت اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح پائین است که ۶۱/۶ درصد کل آنان را شامل می گردد.

- وضعیت ویژگی ریسک پذیری اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح متوسط است که ۶۰/۳ درصد کل آنان را شامل می گردد.

- وضعیت ویژگی عزم و اراده اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح متوسط است که ۵۲/۳ درصد کل آنان را شامل می گردد.

۶-۲- تجزیه و تحلیل اطلاعات

با انجام آزمون ANOVA تفاوت معنا داری بین میانگین نمره وضعیت ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی در دانشجویان دختر و پسر مختلف وجود ندارد ($P > 0.05$).

با انجام آزمون ANOVA تفاوت معنا داری بین میانگین نمره وضعیت ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی در دانشجویان متاهل و مجرد مختلف وجود ندارد ($P > 0.05$).

با انجام آزمون ANOVA تفاوت معنا داری بین میانگین نمره وضعیت ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی در دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف وجود ندارد ($P > 0.05$).

با انجام آزمون ANOVA تفاوت معنا داری بین میانگین نمره وضعیت ویژگیهای پنجگانه کارآفرینی در دانشجویان ورودی مختلف وجود ندارد ($P > 0.05$).

۷- نتیجه گیری

با توجه به پرسش ویژه شماره ۱ یعنی: «وضعیت ویژگی نیاز به توفیق در دانشجویان رشته کامپیوتر منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی چگونه است؟» وضعیت توفیق طلبی اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح متوسط است که ۵۲/۴ درصد کل آنان را شامل می‌گردد.

نیاز به توفیق عبارت است از تمایل به انجام کاردراستانداردهای عالی جهت موفقیت در موقعیت‌های رقابتی. افراد با نیاز به توفیق بالا مایل هستند تا همواره در چالش باشند و در راه رسیدن به اهداف قابل دسترسی و همچنین نسبت به عملکرد خود؛ به بازخورد مکرر و منظم زمانی نیاز دارند. این افراد ترجیح می‌دهند تا شخصاً مسئولیت حل مشکلات؛ تعیین اهداف و دستیابی به آنها را از طریق تلاش شخصی خود

بعهده گیرند. با توجه به اینکه نیمی از دانشجویان توفیق طلبی در سطح متوسط دارند، لذا به عنوان یک ویژگی موثر در کارآفرینی آنان حایز اهمیت است. لذا بایستی در جهت تقویت بیشتر این ویژگی کوشش به عمل آید.

با توجه به پرسش ویژه شماره ۲ یعنی: «وضعیت ویژگی نیاز به استقلال در دانشجویان رشته کامپیوتر منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی چگونه است؟»

وضعیت نیاز به استقلال اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح پائین است که ۴۸/۱ درصد کل آنان را شامل می‌گردد. نیاز به استقلال از ویژگیهای است که به عنوان یک نیروی بسیار برانگیزاننده در کارآفرینی مورد تاکید واقع شده است. در واقع نیاز به استقلال را می‌توان به صورت عبارتی نظیر کنترل داشتن بر سرنوشت خود؛ کاری برابر برای خود انجام دادن و آقای خود بودن تعریف کرد. با توجه به این ویژگی مهم در توسعه کارآفرینی بایستی برنامه ریزی اساسی در جهت تقویت ویژگی نیاز به استقلال توسط مدیران دانشگاهی بعمل آید.

با توجه به پرسش ویژه شماره ۳ یعنی: «وضعیت ویژگی تمایل به خلاقیت در دانشجویان رشته کامپیوتر منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی چگونه است؟»

وضعیت تمایل به خلاقیت اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح پائین است که ۶۱/۶ درصد کل آنان را شامل می‌گردد. خلاقیت به کارگیری تواناییهای ذهنی برای ایجاد یک فکر یا مفهوم جدید (کایزر؛ ۱۹۸۶) است. خلاقیت با ساختن و یافتن فکرهای جدید و نوآوری در کاربرد فکرها سر و کار دارد. می‌توان گرفت شرط اساسی فرآیند کارآفرینی است که متأسفانه اکثر دانشجویان در سطح پائینی از این ویژگی برخوردارند. بدین خاطر توجه به آموزش خلاقیت، توسعه تشویق و پاداش برای افراد خلاق و کاهش موانع خلاقیت در دانشگاه از اهمیت بسزایی برخوردار است.

موانع اصلی خلاقیت عبارت است: عدم اعتماد به نفس، ترس از انتقاد و شکست، تمایل به هم رنگی و هم گونی و عدم تمرکز ذهنی. باید بر این موانع فائق آئیم تا روند تربیت دانشجویان خلاق تسریع بخشیده شود.

با توجه به پرسش ویژه شماره ۴ یعنی: «وضعیت ویژگی ریسک پذیری در دانشجویان رشته کامپیوتر منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی چگونه است؟»

وضعیت ریسک پذیری دانشجویان مورد مطالعه در سطح متوسط است که ۶۰/۳ درصد کل آنان را شامل می‌گردد. تمایل به مخاطره پذیری عبارت از پذیرش مخاطره‌های معتدل که می‌توانند از طریق تلاشهای شخصی مهار شوند. هنگام در نظر گرفتن هرگونه مخاطره؛ دو عنصر در ایجاد این مفهوم نقش دارند؛ یکی سطح درک فرد

کارآفرین از مخاطره در آغاز هر فعالیت پرمخاطره و دیگری امکان احتمالی مشهود شکست در صورت ناموفق بودن آن فعالیت است. با عنایت به اینکه اکثریت دانشجویان در سطح متوسط از این عنصر مهم مورد نیاز فرایند کارآفرینی برخوردارند، لذا با برنامه ریزی های درسی و اداری بایستی این مهم را تقویت نموده تا در سطح بالاتر قرار گیرند.

با توجه به پرسش ویژه شماره ۵ یعنی: «وضعیت ویژگی عزم و اراده در دانشجویان رشته کامپیوتر منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی چگونه است؟» وضعیت عزم و اراده اکثریت دانشجویان مورد مطالعه در سطح متوسط است که ۵۲/۳ درصد کل آنان را شامل می گردد. افراد دارای عزم و اراده، با تعهد کامل سرمایه خیزهای خود را اداره می کنند. آنها بندرت تسلیم می شوند؛ حتی زمانیکه با یکسری موانع حل نشدنی مواجه می شوند. با توجه اینکه حدوداً نیمی از دانشجویان دارای عزم و اراده در سطح متوسط می باشند بایستی با برنامه ریزیهای موثر آموزشی این روحیه را در آنان تقویت نمود.

با عنایت به اینکه یک فرد کارآفرین ویژگیهای مختلفی دارد که برخی از مهمترین آنها عبارتند از: خلاقیت، نوآوری، ریسک پذیری، فرصت شناسی، مرکز کنترل درونی، تحمل ابهام و... با توجه به یافته های بدست آمده همانگونه که اشاره گردید، اکثریت دانشجویان رشته کامپیوتر مقاطع کاردانی و کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی منطقه ۹ در رابطه با ویژگیهای نیاز به استقلال و تمایل به خلاقیت در سطح پائینی قرار دارند و از طرف دیگر در رابطه با سه ویژگی دیگر یعنی: وضعیت نیاز به توفیق، وضعیت ریسک پذیری و وضعیت عزم و اراده در سطح متوسط قرار دارند. با انجام آزمون ANOVA تفاوت معنا داری بین میانگین نمره وضعیت پنجگانه کارآفرینی در دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف وجود ندارد ($P > 0.05$). لذا بایستی با بکارگیری مکانیسمهای موثر در ارتقاء تمامی ویژگیها بخصوص دو مورد اول تلاش و کوشش لازم صورت پذیرد. برای رسیدن به این هدف می توان از سه راهکار اساسی استفاده کرد. یعنی آموزش این ویژگیها، ترویج این ویژگیها و پرورش در زمینه این ویژگیها. این سه راهکار بصورت تنگاتنگی به هم وابسته می باشد.

الف- راهکار توسعهی دوره های آموزشی

دوره های آموزش کارآفرینی نه تنها جای خود را در طرح دروس دانشگاهی در رشته های مختلفی باز کرده است، بلکه در دوره های مختلف تحصیلی از ابتدایی تا دبیرستان مورد توجه قرار گرفته است و پیشنهاد می گردد حداقل ۵-۳ واحد درسی جزو مجموعه دروس اصلی برای تمامی مقاطع رشته کامپیوتر طراحی گردد. به گونه ای که مهارتهای علمی و فنی، بر اساس نوع فعالیت صنعتی و مهارتهای مدیریتی، شامل مدیریت مالی، بازاریابی، اداری و امور کارکنان و مهارتهای کارآفرینی، شامل توانایی تشخیص و استفاده از فرصتهای جدید در بازار و ارائه راهلهای نوآورانه در مقابله با چالشها و مهارتهای مربوط به ویژگیها شامل خوداتکایی، اعتماد به نفس، خلاقیت، مسئولیت پذیری و... تدریس شود. همچنین توجه به تربیت مدرسین کارآفرینی و ارائه روشهای آموزشی متناسب حایز اهمیت است و بطور مستمر این دوره ها باید مورد ارزیابی قرار گیرد.

ب- راهکار ترویج

ترویج باید بیشتر در بین خانواده ها و یا مدارس (به عنوان مثال از طریق صدا و سیما) صورت گیرد. تا به ویژه خانواده ها با این الگو به پرورش و تربیت فرزندان شان بپردازند.

در این رابطه ایجاد فرهنگ کارآفرینی از اهمیت خاصی برخوردار است که باید مورد توجه قرار گیرد. فرهنگ کارآفرینی نوعی فرهنگ اجتماعی است که رفتار کارآفرینانه را تشویق و حمایت می کند. در توسعهی فرهنگ کارآفرینی چند هدف اساسی باید دنبال شود:

- ایجاد بستر لازم برای تربیت کارآفرینان دانش آموخته

- تشویق دانشجویان و دانش آموختگان به مشارکت فعالانه در طرحهای کارآفرینانه

- تشویق سازمانهای دولتی و غیردولتی به حمایت از فعالیتهای کارآفرینانه

- برگزاری سمینار، نشر مقاله، واره‌های سخنرانی در سطوح مختلف به منظور تغییر دانش، بینش و معرفت مدیران، سیاستگذاران دانشگاهی

ج- راهکار پرورش ویژگیها

- تشکیل انجمن های کارآفرینی

- انتشار نشریه کارآفرینی به عنوان ارگان انجمن کارآفرینان در راستای توسعه‌ی فرهنگ کارآفرینی. و تقویت ویژگیهای مربوط به آن

- انجام پژوهشها به منظور شناخت موانع کارآفرینی و ویژگیهای مرتبط به آن در سطح واحدهای منطقه

- شناسایی افراد خلاق و تشویق و ترغیب آنان

- تبیین شرایط محیطی لازم برای پرورش و رشد استعدادهای خلاق

- تقویت دفاتر ارتباط با صنعت در واحدهای منطقه

با عنایت اینکه اکنون در عرصه جهانی، افراد خلاق، نوآور و مبتکر به عنوان کارآفرینان منشاء تحولات بزرگی در زمینه صنعتی، تولید و خدماتی شده‌اند و از آنان نیز به عنوان قهرمانان ملی یاد می‌شود، چرخ‌های توسعه‌ی اقتصادی همواره با توسعه‌ی کارآفرینی به حرکت درمی‌آید. برای تبدیل انسان‌های عادی به انسان‌های کارآفرین و حمایت همه جانبه از آنها برای استمرار فعالیت‌هایشان نیاز به یک جهاد فراگیر درمورد آموزش، گسترش زمینه‌های تکنولوژیکی و حمایت‌های مالی دارد.

از طرفی دانشگاهها و مراکز آموزش عالی عهده دار رسالت‌هایی چون تولید دانش، تربیت نیروی متخصص مورد نیاز جامعه، گسترش فناوری، نوآوری و خلاقیت هستند و امروزه صاحب‌نظران معتقدند دستیابی به توسعه‌ی پایدار فقط در سایه به کارگیری دانش روز و فناوری پیشرفته حاصل می‌شود. تردیدی نیست عامل انسانی به ویژه نیروی انسانی متخصص، کارآفرین و خلاق، نقش محوری و بنیانی در رشد و توسعه به ویژه توسعه‌ی اقتصادی ایفا می‌کند و از آن جا که انسان در پرتو کسب دانش قادر به دستیابی به تخصص و مهارت است. در این راستا آموزش کارآفرینی در واحدهای منطقه ۹ دانشگاه آزاد اسلامی از اهمیت خاصی برخوردار بوده و باید مورد توجه جدی برنامه ریزان و سیاست گذاران قرار گیرد. به گونه ایکه واحدهای دانشگاهی منطقه به سمتی جهت داده شوند که بتوانند خوراک توسعه را تامین کنند. نکته مهم دیگر این است که با توجه به رشد و گسترش کمی رشته کامپیوتر در واحدهای منطقه ۹ و نقش این رشته در عصر فن آوری و اطلاعات بایستی توجه بیشتری در آموزش کارآفرینی دانشجویان این رشته بعمل آمده تا دانش آموختگانی کیفی در راستای موارد فوق تربیت گردند. (ان شاء ...)

منابع :

- ۱- احمد پور داریانی ، محمود ، (۱۳۸۴) ، کارآفرینی ، تعاریف ، نظریات و الگوها ، تهران : انتشارات پردیس ،
- ۲- حسن مرادی نرگس ، (۱۳۸۴) ، تدوین الگوی دانشگا کارآفرین ، رساله دکترا در رشته مدیریت آموزشی ، تهران : دانشگاه آزاد اسلامی
- ۳- زالی محمدرضا و رضوی سید مصطفی .آموزش کار آفرینی در جهان ، مقاله، مجموعه مقالات همایش ملی کارآفرینی . (۱۳۸۴) . دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن ، صص ۲۰۰-۱۸۵
- ۴- جهانیان رمضان ، کار آفرینی در نظام آموزشی .مجموعه مقالات همایش ملی کار آفرینی دهم اسفند ۱۳۸۴
- ۵- یداللهی فارسی (۱۳۸۴)،نقش دانشگاهها در توسعه‌ی کار آفرینی ، مجموعه مقالات همایش ملی کار آفرینی دهم اسفند
- ۶- فیض بخش سید علیرضا و تقی یاری حمید رضا (مترجمین) (۱۳۸۴)، کار آفرینی . جلد اول، تهران : انتشارات دانشگاه صنعتی شریف.
- ۷- موریس و همکاران ،(۱۳۸۴)، همه بسوی انسجام فهم کار آفرینی از طریق چارچوبها ، فصلنامه ترجمان کارآفرینی شماره ،ص ۷۱

- ۸- آموخته رامین (مترجم) . سی . بلاک من ؛ ن.سیگنال (مولفین) . مقاله. صنعت و آموزش عالی. گزیده مقالات آموزش عالی ، جلد اول.صص ۶۲۸-۵۹۳. تهران : موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی ، ، ۱۳۷۶
- ۹- احمدوند علی محمد و قاسمی محمد (مترجمین)،(۱۳۸۱). هاید زیگلر (مولف) . کتاب چالشهای فرا روی آموزش عالی در هزاره سوم ، (گروه مترجمین) . تهران : انتشارات دانشگاه امام حسین
- ۱۰- قاسمی محمد (مترجم) . (۱۳۸۱) . یاکوب نواش (مولف) . آموزش عالی در قرن بیست و یکم : دیدگاهی اروپایی . کتاب چالشهای فرا روی آموزش عالی در هزاره سوم ، (گروه مترجمین) . تهران : انتشارات دانشگاه امام حسین
- ۱۱- بیانیه گلیون (۱۹۸۸) : دانشگاه در هزاره سوم ، سوئیس ۱۳ تا ۱۷ مه ۱۹۹۸
- ۱۲- نجفی مقدم علی ، (۱۳۸۴) . مطالعه تطبیقی دانشگاههای کار آفرین در ایالات متحده و سوئد ، مقاله . مجموعه مقالات همایش ملی کارآفرینی . دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن ، صص ۴۸۹-۴۷۷
- ۱۳- یدالهی جهانگیر،(۱۳۸۴). نقش دانشگاهها در توسعه کارآفرینی. مقاله . مجموعه مقالات همایش ملی کارآفرینی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن ، صص ۵۳۶-۵۲۳
- ۱۴- پایگاه اطلاع رسانی مرکز کارآفرینی دانشگاه های طرح کاراد
- ۱۵- پیراسته فرد نسعید . « کارآفرینی » . مقاله ، مجله توسعه مدیریت ، شماره ۳۲ ، سال نهم ، آذر ۸۰
- ۱۶- مرکز کارآفرینی دانشگاه تهران (۱۳۷۳) ، برنامه استراتژیک مرکز کارآفرینی دانشگاه تهران
- ۱۷- دایره المعارف آموزش عالی ج ۲. تهران : بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، ۱۳۸۳
- سند ملی توسعه بخش آموزش عالی در برنامه چهارم (پیش نویس) ، وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری هشتم آبانماه ۱۳۸۳
- ۱۸- سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی.
- ۱۹- <http://www.jbv.com/entreprenurship-university>
- ۲۰- <http://www.ediindia.org/entinedu>
- ۲۱- www.european.net
- ۲۲- صمد آقایی ، جلیل (۱۳۸۲) . « سازمانهای کارآفرین » . تهران: انتشارات موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی